

een geïnstitueerde wereldkerk bevangen bleef, was een nawerking van de Middeneeuwen, die destijds nog zoo goed als alle geesten beheerschte. Dat hij de Overheid nog geroepen achtte om de Kerk van Christus met het zwaard te verweren en te steunen, en zoo tot den brandstapel van Michael Servet kwam, vloeide logisch voort uit dezelfde overlevering. Is toch de Kerk van Christus niet alleen een wereldorganisatie, maar ook een Kosmisch instituut, dan staat het nationale landsbestuur in het mondeale Kerkbestuur ingekaderd. Deze beide stellingen waren niet uit Calvijn, maar nam Calvijn over. Van Calvijn zelf was daarentegen de belijdenis van de positie der uitverkoren geloovigen in Christus' Kerk, het hen bezegelend Testimonium Spiritus Sancti, en daarom de verwerping van alle hierarchie in de Kerk, zoowel van de papale en episcopale, als van de heerschappij der aanzienlijken. Zoolang nu Kerk en Staat op dit standpunt één bleven, leidde dit vanzelf tot het eeren van de vrijheden en rechten des volks op politiek gebied. Vandaar zijn steeds roepen om de consensus populi voor de bewindvoering, zijn pleiten voor de keuze van hooge ambtenaren door het volk, en zijn voorkeur voor de Gemeenebestelijken regeeringsvorm. Alle gezag vloeide voort uit de Souvereiniteit Gods, maar die Souvereiniteit Gods daalde onder menschen in drieërlei vorm af; in bewindsvorm op *de Overheid* in den vorm van rechten en vrijheden op *het volk*, en in geestelijken vorm op *de geloovigen* in de Kerk. Hierdoor nu gaf Calvijn peremptoir den stoot tot een beweging, die op scheiding van Kerk en Staat, op democratisering van den bewindsvorm, en op het rusten van den Overheid in de Gemeene Gratie moest uitloopen. In de tweede periode, die eerst met de Fransche godsdienstoorlogen intrad, toen Calvijn reeds (in 1564) gestorven was, is de eenheid van Kerk en Staat op de spits gedreven en het land in brokstukken gescheurd, om die eenheid op het strengst te handhaven om de politiek geheel door het geestelijk motief te laten beheerschen. Hubertus Languet gaf met Hottomanus voor die tweede periode het stelsel aan, dat door het leggen van het uitgangspunt voor alle macht in de geloovigen, de heerschappij der *Saints* in Engeland moest voorbereiden. De twee elementen van Kerk en Staat, die de historie reeds bezig was uiteen te scheuren, bleven daarom bij Languet en zijn geestverwanten nog in elkaar geklemd, en vandaar zijn fout dat hij den grondslag van het gezag in het volk zocht, inplaats van in het door God over het volk